

ÇİNCE GELENEKSEL ÇEVİRİ DÜŞÜNCELERİNİN

BİRKAÇ ÖZELLİĞİ

LUO AIJUN - CHEN MAOXIN

ÇEVİREN: XING MINGHUA*

ÖZET

Çin'in dünyaya açılmasından beri çok sayıda batı çeviri teorileri Çin akademi ringe tanıtılmıştır. Fakat Çince çeviri düşüncesinin gelişimine ve özelliklerine az dikkat edilmiştir. Bu makale kültürel perspektif açısından Çince geleneksel düşüncelerini ele alıp özelliklerini şöyle özetlemektedir: Konfüçyüscülük tarafından dayatılan güçlü etkisi, pratik tekniği üzerinde vurgusu, Çin klasik estetiği ile yakın ilişkisi. Çince geleneksel çeviri düşüncesine ilgi göstermek Çin kültürüne uyduran bir çeviri modeli oluşturulmasında etken olabileceğini düşünölmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çin geleneksel çeviri düşünce, Konfüçyüscülüğü, pratik tekniği, klasik estetik

ABSTRACT

Since China's opening up to the world a lot of western translation theories have been introduced into Chinese academic circle. However, less attention has been given to the development and features of Chinese translation thinking. This paper studies Chinese traditional thoughts from the cultural perspective and summarizes its characteristics as follows: strong Confucian influence; emphasis on practical skills; relating closely to Chinese classic aesthetics. Paying attention to the development and characteristics of the Chinese traditional translation thought is conducive to the establishment of a translation mode that suits the native Chinese culture.

Çin ülkesinin kapısı yirminci yüz yılın seksen yıllarında açıldıktan sonra, batıda yüz yıla yakın olan akademik düşünceler sürü hali ile Çin'e girip bu eski toprak üstünde sıcak dalgalar estirmiştir. Çeviri ile ilgili teori ve çeviri okulları ile tanınan Eugene Nida'yı temsil eden dilbilim okulu, Susan Bassnett ve Andre Lefevere'yi temsil eden kültür okulu, Snell hornby'yi temsil eden kapsamlı okulu yer almaktadır. Bu aktarmalar Çin'deki çeviri dünyasında büyük tepki ve tartışma başlatmıştır. Çinli bilimciler aktarılanlarından yararlı gördüklerini seçip kendi kabul ettikleri düşünceyi doğularlar veya karşısında duran görüş ve yargıyı eleştirirler. Yirmi senedir çeviri teori çalışmalarında çeviri bilimini tanıtmaya ve tartışmaya üzerinde yoğunlaşmışlardır.

* Diller ve Edebiyat Bölümü, Tibet Üniversitesi, Lhasa 850000, Çin, İngilizce Bölümü, Pekin İkinci Yabancı Dil Enstitüsü, Pekin 100024, Çin

Yalnız yoğun tartışmaların ardından geri dönüp baktığımız zaman, batı çeviri düşüncelerini tekrar incelememizin gerekli olduğu ortaya çıkıyor: yirmi senelik tanıtma ve tartışma Çince çeviri düşüncesine somut anlamda bir ilerleme getirebildi mi? Çin'in kendi öz kültürüne uyan çeviri teori modeli geliştirildi mi? Cevabı çok olumlu olmayabilir. Şöyle de denebilir: başka yerden gelen gücü değerlendirip, batı çeviri düşüncelerinin aktarılmasının Çin kültürüne doğal olarak etkisi olacaktır. Ama yapılacak son şey dışardan bilinçsizce bir şeyler almak ve bunları tekrarlamaktır. Bunun yerine bunları yerinde sindirmek ve yutmak olacaktır. Batı teori terimlerinin Çin kültürel bağlamlarına yerleştirmek yeterli olmaz. Düşünmeden bir kültüre kadar dışarıdan beslenmesinin sebebi ve son amacı özeleştiriyi yapıp kendisini geliştirmek olmalıdır, çünkü sonuçta gerçek anlamdaki gelişmesi ve güdüsü öz düşünce ve kendi kültüründen gelecektir. Tarih de var olmayı devam ettirebilen ve gelişebilen kültürün dışarıdan beslenen ve özeleştiriyi yapan kültür olduğunu sayısız defa göstermiştir.

Eğer dışarıdan beslenmesi sonuçta özeleştiriyi için yapıyor olursa, Çince çeviri düşüncesinin kendini gelişmesinde gösterdiği özellikler daha çok ilgi çekiyor. Bu düşünceyi ele alıp bu makaleye kültürel bakış açısından Çince geleneksel çeviri düşüncelerinin incelenip ana özelliklerinin konuşulması gerekir. İnceleme ve karşılaştırma sonucunda, Çince geleneksel çeviri düşüncelerinin üç özelliğe sahip olduğunu düşünüyorum. Bunlar:

Konfüçyüsçülüğün güçlü etkisi

İlk önce açıklama yapmam gereken bir nokta var: başlığın belirtilen “Çince geleneksel çeviri düşünceleri” “teorisi” olmamasının sebebi şunlardır: geçmiş zamanlardaki Çince çeviri teorilerinin çoğu çevirmenlerin kendi pratik tecrübeleri hakkında varmış oldukları neticelerdir. Bunu tartışmaları ise bir döneme ait bir konuyu ele alıp, bireysel gözetleme açısından yapmışlardı. Bu tür teoriler çeviri görüntüsünü bağımsız idrak edilen bir nesne olarak görememekten dolayı bilimsel kavrama gereken nesnellik ve sistemliliği verememişlerdir. Dolayısıyla eğer başlangıçta Çince çeviri düşüncelerinin yüksek bir yerde “Çin”e özgü olan çeviri teori sistemi oluşturulmuşlardı” diye kabul edersek, iki yönden kaymaya nedeni olur: birisi çeviri araştırmalarında bir yandan batı çeviri teori sistemine bağımlı olmak öte yandan düşünmeden eski Çin bilimcilerine yaklaşır, ikisi de Çince çeviri düşüncelerinin öz gelişimini engeller.

Çince geleneksel çeviri düşünceleri ana kültürden beslenip ortaya çıkmıştır. Bu yüzden diğer akademi araştırmalarında olduğu gibi ana kültüründen yoğun bir şekilde etkilenmiştir. Akademik dünya genelde Çin ana kültür Konfüçyüsçülüğü, Budizm ve Taoizm olarak birbirini tamalayıp oluşmuştur. Konfüçyüsçülük ise iki Han Hanedanlığı döneminden sonra ideoloji alanında hakim olup geleneksel çeviri düşüncelerin en çok etkileyen düşünce olmuştur. Çeviri teorisinde yansıttığı etki çevirmen olanlara ahlaki ve manavi gereklilik koymaktır. Ayrıca çeviri teori sunma ve doğrutma sürecini eski bilimcilere dayanarak yapmaktadır.

Batı ontoloji ve epistemoloji felsefelerini önemseyerek araştırmaları sürdürmekten farklı olan Konfüçyüsçülüğün en çok ilgilendiği konu “insan” dır. Gerçek dünyada insanın ve manevi ahlakın önemini vurgulamaktır. Bu geleneğin kaynağı Zhou Hanedan yöneticilerinden gelmektedir. O yöneticiler daha önceki dönemde Yin Shang’ın yaptığı hayalet ve tanrıyı yukarıya kaldırıp dua etmek yerinde “kader bellisiz” düşünceyi yaygınlaştırmaya başladı (Şiirler). Zuo Zhuan Shaogong’un 18. Yıl kitabında kaydettiğine göre M.Ö. 645 yılında Zheng ülkesinin sadrazamı Zi Chan “Kader uzaktır, İnsancılık yakındır” der. “İnsan” adım adım kaderin statüsünü temsil eden hayalet ve tanrı yerine geçmeye başladı. Bundan sonra Konfüçyüs daha çok aktif şekilde bu geleneği yaygınlaştırmayı başarabildi. Seçmeler kitabında insanı ve ahlaklarını ana konu olarak öne çıkarıp ele almıştır. Aynı yanıt Konfüçyüsçü düşüncenin ana kavramı olan “Ren” yani “İnsancılık” konseptinde de mevcuttur: “İnsancılık insan olmak demektir”, “Ren” sözcük yazılışında iki tane “insan”dan oluşmaktadır(人+二=仁, ilk çağda “二” iki tane “人” üst altı dizilerek yazılıyordu), bu da “ren”nin ilgisinin insanlar arası toplumsal ahlaki ilişki olduğunu yanıtır.

Bu durumda “ahlak”ın, kültürel anlamda taşıyıcı olan bilim adamları tarafından geleneksel toplumda istenen ilk koşul olduğu anlaşıldı. Zuo Zhuan Xianggong 24.Yıl kitabında kaydettiğine göre, o çağda bilim adamlarının hayat değeri gerçekleştirmek için ideal modeli şudur: “Erdem insan önce ahlaka sahip olduğunu gösterip etrafi etkiler, sonra ülkeyi vatani kurtarır, en sonunda yaptıklarını ve anladıklarını kaleme alıp anlatır. Bu üç davranış onun ölmezliğine dayanır”. Shu Sunbao’nun dile getirdiği bu üç ölmez davranış sonraki iki bin yıllık bir sürede Çin geleneksel bilim adamlarının çabalayıp peşinden gittikleri bir parameter hayali olmuştur. “Ahlaka sahip olmak” ise son varış noktası olarak kabul edilmiştir. İnsan önce “İçtenlik ve dürüstlük ile kendi ahlaki karakterini şekillendirir” ondan sonra “Sırası ile aileyi düzen getirir, ülkeyi yönetir ve dünyayı birleştirir”. Bu söz neredeyse Çin geleneksel kültüründe bir altın kural olarak tanımlanıyor. Bu kural doğal olarak da geleneksel çeviri düşüncelerinde yansıtılır. Sui Hanedanlığındaki keşiş Yan Zong’un yazdığı Doğrusunu Ayırt Etme (Bian Zheng Lun) Çincenin ilk çevirisi üzerine yazılan akademi yazısıdır. Bu yazıda “çevirmende bulunması gereken sekiz şart” açıklanır: birincisi “Yaptığı işi içtenlikle sevmek, başkalarına fayda getirmek için çabalamak, uzun süre çalışmaktan sıkılmamak”; ikincisi “İş yapmadan önce kendisini inceleyip olumsuz eleştiri yapma alışkanlığında olmamak”; beşincisi “Açık gönüllü olup sakın ve anlayışlı olup iddialı olmayı bırakmak”; altıncısı ise “Yalnız işe düşkün olup şöhret ve kazancı önemsememek, gösteriş yapmamak”. Bu dört tane maddenin hepsi çevirmenin ahlaki ile ilgilidir.

Liang Qichao Yan Zong bu dört şartı “çevirmen kişiliğinin ahlakını önemseydiği için çevirinin doğasına dokunmuş” olduğunu ve diğer dört tanesinin sadece söylenmiş olanın tekrarlanması olduğu şeklinde yorumladı.

Yan Zong’dan sonraki çeviri teorilerinin çoğu onu takip etmiştir, çevirmen önce erdem kişiliğine sahip olmalıdır. Aksi takdirde, çevirmen üst

seviyeye ulaşamaz. Dao Xuan'ın Xuan Zang'dan çevirdiği budizm eserleri ile ilgili yorumda benzer fikirde bulunmaktadır: “Kendisi eski zamanki bilgin ve erdem insanlardan daha başarılı olamayacağını kabul eder alçak gönüllü olarak ancak farklılığının farkedileceğini düşünür”. Qing Hanedanlığının son döneminde yaşayan Yan Fu Türlerin Evrimi Çeviri örnekleri hakkındaki yazısında ilk olarak “Xin”in çevirinin temeli olduğunu “Xin Da Ya”yı dile getirmiştir. Onun “Xin” yani “Sadakatlık” üzerinde yapmış olduğu açıklaması Yi Jing'den kaynağını almıştır: “Yazı içtenlik ve dürüstlükten yazılır”, yani yine çevirmenin kişilik ahlaki ile alakalıdır. Konfüçyüsçü düşüncelerin çerçevesinde altında bulunan Çince geleneksel çeviri düşünceleri baştan sona kadar çevirmeni merkez olarak görüyor ve ahlaki terimlerle çeviriyor. Betimlemeler, “ahlak” “dürüstlük” “sadakat” gibi kavramlar çeviri tartışmalarında mevcuttur. İşte bu Çin dilini çeviri düşüncelerinin bir özelliğidir. Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşundan beri devam eden çeviri pratiği de bu geleneği miras almıştır. Başbakan Zhou Enlai bile çevirmenlere “belli tarafında sağlam durup kurallara uyararak uzmanlıkla ve disiplinli bir şekilde çalışılmalı” diye ahlak standartı koymuştur. Dikkat etmeye değer bir gerçek de yirminci yüzyılın son zamanlarında batı çeviri dünyası “insan”ın çeviri etkinliklerinde esas taraf olmasına önem vermeye başladı. Yanlız bu postyapısalcılık yapısalcılığın ana esasını yok saydığı için kendini incelemeli ve eleştirmeli. Çin'in durumunda bağlam ilişkisi olmamasından dolayı basit eşleştirme ve karşılaştırma yapılamaz.

Konfüçyüsçü düşünceler geçmişten etkilendiği için Çince geleneksel çeviri teorileri de sık sık eski klasik eserlerden düşünce kaynağı aramaktadır. Çin etniği kültürel psikoloji modelinde “geri bakma” yı seven bir millettir. Bilimcinin her sözü “üç kuşak geriye” dayanır, dünyanın gelişmesinin durmadan yokuş aşağı iniş süreci olduğunu kabul eder, geçmişin en iyi olduğunu zanneder ve bundan dolayı kitap yazarken ve bilimi açıklarken geçmişteki eski bilgisine dayanıp, bu bilgiyi süsler. Üç Hanedanlık dönemindeki çeviri ustası Zhi Qian Fa Ju Jing Xu yazısında metin ve kalite iki düşünce arasında tartışma kaydetmiştir. Eski klasik eserler dayanarak savunma yapmaktadır. Xuan Zang, Yan Fu ve çağdaş çeviri teori uzmanlar, bunu aşmamaktadır. Alıntılar tüm yazılarında yaygındır. Böyle yapılmasının faydası, teori gelişim sürecinde tutarlılık sağlayabilmişken, geleneği aşmamayı da meydana getiriyor ki bu da teorilerin arasında yaratıcılığı yerine “tamalayıcı” olmasına odaklandığını gösterir.

Pratik yapmaya önem vermek

Konfüçyüsçülük geleneksel düşüncelerin deneyüstü düşünce üzerinde yapılan incelemedir ve mantıklı teori sistemi inşa edilmesi hedeflenmemektir. Çince çeviri düşüncelerinde yansıttığı şekli de çevirmen pratik tekniği üzerinde deneyim görüşleri yoğunlaştı, nesnel analiz temelinde teori sistemi inşa edilmesine katkısı az bulundu. Çeviri düşünceleri ise daha öznel olup genelde bir çevirmen, bir eser üzerinde yapıldı, makro sistemsel düzeyinde yapılmadı.

Tüm zamanlardaki Çince çeviri teorileri çoğullukla bu tür deneyimsel paylaşımına ait olmuştur. Dong Jin hanedanlığı dönemindeki meşhur keşiş Dao An'nin yazısı Mo Ke Bo Luo Ruo Bo Luo Mi Jing Chao Xu ile "Beş Kayı" "Üç Zorluk" kavramlarını dile getirdi, budizm eserlerinin çevirmelerinde beş durumda asıl anlam kaybı olmaktadır. Çeviri işini zorlaştıran üç şey hakkında açıklama yapmıştır. Bu tartışma tekniğe odaklanmakta kalmayıp "beş" "üç" kavramının kendisi bilimsel değildir. Bu sadece sorunun bir bölümü hakkında çıkan anlayış ile ilgili soruna yanıt vermek için bir denemedir. Yan Zong kendi yazısı "Doğrusu Ayırt Etme" ile de "On Koşul" diye bir açıklama yapmış ve çeviri pratikleri ile ilgili bir sonuçlandırma yapmış. Tang Hanedanlığı dönemindeki Xuan Zang bir keşiş ustası ve tüm zamanların övülen bir sutra çeviri ustasıdır. Onun takdir ettiği "Beş Çeşit Çevirilemezlik" de yer alan konular olan: sır olan, çok anlamlı olan, yok olan, eski olan ve yeni olan da bu kategoriye girer. Buraya kadar düşünülebilir ki tarih ve kültür, düşüncelerin sınırında kaldığı için, bunlar gibi çeviri teoriler, çeviri pratik üzerinde yoğunlaşmış olup, yalnızca bir kimsenin deneyimsel sonuçlarıdır. Bilimsel anlamda "teori" olarak sayılmaz.

Yakın çağ ve çağdaş dönemde bu durumda esaslı değişiklik olmamıştır. Qing Hanedanlığının son döneminde yaşamış olan Ma Jianzhong'un yazdığı "İyi Çeviri Konuşmaları", Hu Yilu yazdığı "İsim Çevirilerinde Üç Durum Onüç Örnek", Yan Fu'nun yazdığı "Sadakatlık, Akıcılık ve Zariflik", ve Yeni Edebiyat Eylemi dönemindeki yazarlar Zheng Zhengduo, Guo Moruo, Lu Xun vb. çeviri geleneğini devam ettirmişlerdir. Cumhuriyet dönemi başladıktan sonra çeviri araştırması yapan bilimciler ilgilerini metinler arası karşılaştırma ve çeviri somut çözümlemesi üzerinde yoğunlaştılar. Bu da çeviri gelişmesine ilerletti. Bazı çeviri yazılarının başlıklarından anlaşılıyor. Örneğin: Jane Eyre'nin İki Çevirisi (Mao Dun), Gösteriş Dünyası'nın Çince Çevirisi (Nan Mu), Çeviri Tercübem (Fu Lei), Öğrenim ve Çeviri Notlarım (Huang Bangjie), Çeviri Sohbeti (Ouyang Zhen), Çeviriye Konuşalım (Fan Cunzhong) vb. Bunlar da çevirmenlerin Çin kültüründe ana statüye giremediklerinin nedeni olur. Çevirmenler "işçi" "çirak" olarak adlandırılırlar, çoğu "beceriksiz" "bilinçsiz" tanıtılırlar. Bunlar eğer başka alanda başarıları bulunmazsa düzeye giremezler diye küçümseniyorlardı.

Esasen çeviri, bir çeşit pratik becerisi gerektiren, üst düzeyde bir kültürel etkinliktir. Ama tekniğe fazla vurgu yapılması da çeviri işinin alt düzeyde kalmasına ve çeviri teorisinin kendisini aşmamasının nedeni olur. Bunun da Çince geleneksel çeviri düşüncelerinin bir yanlış anlaşılması olduğu söylenebilir. Kabul edilip edilmese de çeviri pratiği ile çevirmen açısından özne algılaması arasında yakın ilişki olmaktadır. Deneyim yeterli olmayınca soyut sonuç çıkartma çabası da pratikleri düşük bir düzeyde bırakır ve çabalanmış olunur.

Çin Klasik Estetik Bilimi ile Yakınlık

Teori biçimi açısından, eski çağda Çince estetik teori sistemi meydana gelmemiştir. Fakat eski çağdaki düşünürler, sanatçıların estetik incelenmesi ve

sanatsal alanlar ile ilgili her yönde derinlikle araştırma yapıp Ruh, Biçim, Stil, Zevk gibi özel terim ve kalıplar çıkarmışlardı. Bu gibi terim ve kalıplar ise estetik düşüncelerdeki argıları ve içerikleri ifade ederler. Qin Hanedanlığı öncesinden Qing Hanedanlığı sonuna kadar iki bin yıllık bir tarih boyunca, Çince klasik estetik biliminin temel özelliği olan öznesel ruhsal hissetilenler ve zevk cazibeyi anlatan, vurgulatan ana fikrin duygunun, hissin ve ruhun kaleme alınmasıdır. Önerilen şudur: gerçek dünyayı mekanik karmaşık betimlemeler ile taklit etmek ve soyut düşünceye dalmak yerine, mantık, menfaat düşkünlüğü, ve ahlaki gibi kurguları estetik hisler ve sezgiler ile tümlenmelidir. Sanatsal göstergesi ise Çince klasik estetik biliminin genel akımının da “biçim benzerlik”ten çıkıp “biçimi aşır asıl benzerlik”(ruh benzerlik), sonra da “tat”a benzerliğe, en son da “Ceren boynuzu asırken iz bırakmaz (yani iz bırakmadan benzerlik-Yan Yu)”a gelişmiştir. Dış taşıyıcı ve görüntüsü ile öznesel estetik hayalinin mükemmel tamamlanması ruhsal yapılışı hedeflemektedir.

Çince geleneksel çeviri düşünceleri klasik estetik biliminden yoğun olarak etkilenmiştir. Karşıtları ise çok sayıda bulunan çevirmenlerin “ruhsal benzerlik ve tam çeviri” gibi estetik hayalinin peşindedir. Çeviri terorilerindeki bir çok düşünceleri hatta terimleri klasik eserlerden ve Çince geleneksel estetik düşüncelerden ödünç almıştır, örneğin: (metin)tarz(Wen), asıl özellik, biçim, ruh, tat,vb. Onlardan Çince çeviri dünyasını nispeten daha çok etkileyen söyleyişi, Fu Lei'nin “ruh benzerlik” ve Qian Zhongshu'nun “tam çevirisi” diye söylenebilir. Bu iki söyleyişinin manevi teması da klasik estetik durumundan kaynaklanmaktadır.

“Ruh” ve “biçim” nispeten Çince klasik estetik biliminde en önemli kavramlardandır. Bu iki kavram üç düzeyde anlamlıdır. Öncelikle, bu kavram sanatsal eserlerde ulaşılan üst düzeydeki bir sanat hali olarak tanımlanır. Tao Zongyi'nin yazısı Chuo Geng Lu: Resim Hakkında anlattığı gibi “Mizacı ve tadı canlı ve doğaldır. Kimse onun hünerine ulaşamaz. İşte başyapıt budur”; ikinci olarak sanatçının yaratıcılığı, yani “ideali hayal etmek”. Xao Zixian'in yazısı Nan Qi Shu'da: Edebiyat Biyografya ve Teorisi der ki “Yazı işi zaten ideali hayal etmektir, bilinmezliği hissedebilen sonsuza kadar farklılığı yaratır”; üçüncü olarak ise estetik nesnesinin bireyselliği ve özelliği, yani estetik nesnesinin iç ruhunun mahiyeti ve dış halinin özellikleridir. Bao Pu Zi: Shang Bo'nun yazısında bahsedildiği gibi: “Sınırlı düşünenler asıl ruha ulaşamazlar”.

Çin klasik estetik tarihinde, “ruh aktarılması” (“ruh benzerlik”) sanat güzelliğinin ideal hallerinden birisidir. Zhuang Zi: Zhi Bei You'nun yazısında “güzel olan sihirli ruh” sözü bulunmuşken, Doğu Jin hanedanlığı dönemindeki Gu Kaizhi ilk defa “ruh aktarılması” insan resmi çizilmesini estetik standart olarak dile getirdi. Güney Kuzey Hanedanlığı dönemindeki Liu Xie'nin yazdığı kitabı Wen Xin Diao Long: İdeali Hayat Etmek konu üzerinde “hayal gücü dolaşımı” terimi ile estetik yaratıcılığının psikolojik etkinliklerinin özelliği diye özetledi. Qing hanedanlığı dönemindeki Wang Shizhen “ruh tadısı” söyleyişi ile önceki bilimcilerin düşüncelerinin temelinde bir ilerleme

yaptı. Şiir üretiminde üst ve akıllı hale ulaşılması gerektiğini dile getirdi, aynı fikir Dai Jing Tang Shi Hua'nın eserinde de "asıl akıl ruh tadındadır" diye yansıtılmıştır.

Bu ifade, sonradan gelen bilimciler tarafından çok övülmüştür. Bunlar arasında birisi de Mao Dun'dur, "ruhun tadı" "biçim ve görüntü"den daha çok önemli olduğunu söyler. 1929 yılında Chen Xiyin Çeviri Hakkındaki yazısında "sadakat" olmasını üç aşamaya ayırır: "biçim benzerlik" "anlam benzerlik" ve "ruh benzerlik" olmak üzere "ruh benzerlik" en üst ve ulaşılmaz hedef olarak tanımlanmıştır. 1945 yılında Zhu Shenghao Shakespear Tam Koleksiyon çevirisinin önsüzünde şöyle belirtir: "Bu kitabın çeviri preneplerinin ilki mümkün olduğu kadar orijinal eserin ruh tadının kalmasıdır, mecbur kaldığında ancak ikinci olarak yalın ve anlaşılabilir söz ve cümle ile kaynak eserin anlam ve durumuna sadık kalınması hedeflenmektedir". 1950 yılında Tang Ren de Çeviri Sanattır yazısında çeviriyi resim çizmeye benzetti. Ren "gerçeğin aktarılması" ve "ruh aktarılması" olmalı fikrindedir. Fu Lei'nin "ruh benzerlik" söyleyişisi Eylül 1951 yılında yazdığı Gao Laotou'nun yazdığı Tekrar Çevirisi Önsözü'nde yer almıştır: "etkisi açısından, çeviri resim çizirken kağıda geçmek gibi olmalı, hedeflenen biçimsel benzerlik yerine ruhsal benzerliktir". (NOTE 5) Fu Lei kendisini başarılı bir çevirmen olarak yorumladığı için sözlerinin etkisi nispeten daha büyük ölçüde bulunmuştur. Fakat asıl teori kaynağı ise yukarıda belirtilenlerin izinde meydana geliyordu. Fu Lei'nin "ruh benzerliği"ni "biçim benzerliği"nin karşılıklı konsepti olarak dile getirmiş olması, klasik estetik düşüncelerdeki "ruh benzerliği"ne önemseyerek "biçim benzerliği"ne küçüldüğü düşüncesi ile aynı olduğu ortaya çıktığından dolayı estetik düşüncenin temel alındığı anlaşılmaktadır. 1998 yılında Xu Yuanchong'nun dile getirdiği "üç estetik (biçim estetiği, ses estetiği, anlam estetiği)" ve "üç benzerlik (biçim benzerliği, anlam benzerliği, ruh benzerliği)" söyleyişisinin de işte bu geleneğin parçası olduğu düşünülebilir.

"İdeal ve tam hal" söyleyişisi de aynı etkide kalmıştır. Çin klasik estetik biliminde "ideal ve tam" hal "ruh benzerliği"nin aşmış bir halidir. Mencius Jin Xin Xia'nın yazısında "konuyu yaygınlaştırıp ideal ve tam şekilde aktarılması azizlerin işi demektir", Zhuang Zi ise "ifade konuya hakim konuyla birleşip zamanı tam kavrar" estetik düşüncesini anlatmıştır (Zhuang Zi'nin kitabında "hua yani ideal ve tam" ifadesi yüz defa tekrarlanmıştır). Jin Hanedanlığı döneminde yaşamış olan Yuan Ji ise şöyle der: estetik, "doğal olarak ideal ve tam aktarılır", "ideal ve tam"ın sanatın son ideali olduğunu söylemiştir. "İdeal ve tam" estetik biliminin tarihinde bağımsız bir estetik alan olarak gelişmemiş olmasına rağmen, kurgusu "ruh aktarılması", "tad", "adaptasyon", "style" gibi söyleyişlerden akan puf noktasıdır, hedeflenebilen ama ulaşılamayan bir hayaldir. Qian Zhongshu 1964 yılında Lin Shu'nun Çevirileri kitabında söz konusu bu düşünceyi açıkladı: "edebiyat çevirilerindeki en üst standart 'ideal ve tam' olunmasıdır". Eğer "edebiyat eserini bir dilden başka bir dile aktarırken, hem dil farkı olduğu için zorlanılarak çevrildiğinin anlaşılması sağlanabilir, hem de orijinal tad teyit edilebilirse, 'ideal ve tam' çeviriye ulaşılmış sayılabilir". Qian Zhongshu'nun

daha önceden belirttiği gibi: “Becerinin ustası sınırsız şekilde istenene ulaşım kuralı aşmayanlardır”. Bu vasile ile çeviri sanatının üst hali “ideal ve tam”dır. Vurguladığı fikir de “iz bırakmayıp aktarması”, “söz etmeden tam etki sağlanması” gibi estetik arayışlardır. 1998 yılında Lu Bo bir makale yayınladı ve aynı düşünceyi ilerletmeye çalıştı: “Metni okuyup anlam çıkarır, anlamı kavrayıp biçimi unuttur, anlamı ifade edip ruh aktarır, ruhu aktarım ideal ve tam olur”.

Oybirliği ile siyasi kültür havası altında kalan Çince geleneksel çeviri düşünceleri ve klasik estetik bilimi arasında yakın bağlantı bulunması doğal bir sonuçtur. Bu da Çince geleneksel akademi çalışmasındaki bir özelliktir. Geçmişte bu soru ile ilgili araştırmalar çoğunlukla miras alınması, fazla kuralcı kalmış olması kaçınılmazdı. Son bir kaç on yıllık bir dönemde yürütülen çeviri araştırmaları ise, özellikle çoklu okulların ve kültür okullarının teorilerini bize daha geniş vizyon kapsamında düşünmemiz için aracı olmuşlardır. Çeviri metinleri ve çeviri kültürü statüsünün yükselmesi ile birlikte, “ruh benzerlik” ve “ideal ve tam hali” gibi söyleyişlerin eksikleri dengeli bir çeviri anlayışının oluşturulması için gerekli başlangıç olarak adım adım ortaya çıkıyor. Çeviri araştırmaları edebiyat alanını terk edip kültür vizyonuna girdiği zaman Çince’nin çeviri teorisi asıl olarak gelişmeye başlar. Çeviri araştırmaları da gerçek anlamda ‘bilim’ anlamı taşıyabilir.

Çince geleneksel çeviri düşünceleri genelde sistemli şekilde kitaba dönüşmemiştir. Bunlar, klasik ahlak, tarih, filozof ve din, edebiyat gibi eserlerde dağılır. Ön söz, son söz ve denemelerde daha çok bulunmaktadır. Teori anlatımı ise bilimsel tanımlanması anlamında, mantık kıyas olmayıp deneyimsel betimleme, imajlı ifade etme, karşılaştırma ve benzetme yöntemleri uygulanmaktadır. Dolayısıyla Çince geleneksel çeviri düşünceleri, genelde anlatımı net ve sistemli değil, idrakların ulaşabildiği derinlik kuvvetli algısal ve deneyimsel renk taşıyan ifadeler tarafından sınırlanmaktadırlar. Bu da Çince çeviri düşüncelerinin gelişimine engeldir. Başka bir açıdan bakıldığında zaman, çeviri tarihinde insanın rolü çeviri sürecinde ilk sırada yer almaktadır. Bir çağın çeviri pratiği bu çağın insanının içeriğini yansıtır. Çağdaş Çinli çeviri bilimciler ise geleneksel düşünceleri temel alıp, batı çeviri dünyasının başarısından faydalanarak çeviri düşüncelerini canlandıracaklardır.

Kaynakça:

1. Luo Xinzhang, Çeviri Teori Koleksyonu, Pekin: Ticaret Yayınevi, 1984
2. Chen Fukang, Çin Çeviri Teori Tarihi, Şanhay, Şanhay Yabancı Diller Eğitimi Yayınevi, 2002
3. Jiang Zhiwen ve Wen Jun, Çeviri Sdandartları, Cheng Du, Sichuan Halk Yayınevi, 2000
4. Du Chengnan, Çin Çağdaş Çeviri Teorileri, Chong Qin: Chong Qin Üniversitesi Yayınevi, 1994
5. Feng Jianwen, Ruh Benzerlik Çeviri Bilimi, Lan Zhou: Dunhuang Edebiyat Yayınevi, 2001
6. Lu Bo, Çeviri Sdandartları ve Prensepleri, Çin Çeviri, 1998.